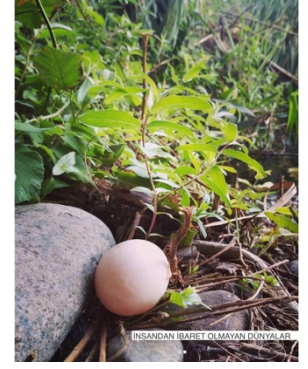


İnsandan İbaretle Olmayan Dünyamızda Feminist Ağlar Örmek

Dijan Özkurt & Ezgi Burgan Kıyak

Feminist Tahayyül, 5(2): 142-147.
(Sunuş)





İnsandan İbaret Olmayan Dünyamızda Feminist Ağlar Örmek

Dijan Özkurt & Ezgi Burgan Kıyak

Feminist Tahayyül'ün İnsandan İbaret Olmayan Dünyalar sayısı Türkiye'de sokakta yaşayan hayvanların yok edilmesini hedef alan yasa tasarısının tartışıldığı ve pek çok yerde uygulamaya geçirildiği bir dönemde; kaygılar, öfkeler, üzüntüler ve mücadeleler arasında hazırlandı. Ana akım medyada sokakta yaşayan hayvanların yaşam hakkını savunan insanların marjinalleştirilerek küçük bir grup olarak lanse edilmesine karşılık, yasa tasarısı hem adliye bahçelerinde yapılan eylemler hem de sosyal medyadaki söylemlerle güçlü bir direnişle karşılaştı. Bu direniş pratikleri yıllardır sokaklarımızda komşuluk yaptığımız köpeklerin ve kedilerin yalnızca sevgimizin bir “nesnesi” değil aynı zamanda Donna Haraway'in deyişiyle birlikte dünyalar kurduğumuz yoldaş türler olduğunu hatırlatıyor. Dahası bu pratiklerde coğrafyamızdaki kültür ve inanç çeşitliliği içerisinde hayvanlara yönelik farklı anlamlandırmaların ortak bir bakış açısına sahip olabildiğini gözlemliyoruz: İnsanın değil başka bir türün – sokakta yaşayan köpeklerin ve kedilerin – özne olduğu ve yaşamın sadece insan yaşamı değil paylaşılan bir “birlikte yaşam” olduğunun vurgulandığı bir bakış açısı bu.

Feminist çalışmalar içerisinde de 1980'lerden bu yana farklı disiplinleri ortaklaştıran temalardan biri insan merkezlikten uzaklaşmak oldu. Ekoloji, felsefe, sosyoloji, antropoloji, hayvan ve bitki çalışmaları, bilim ve teknoloji çalışmaları gibi pek çok disiplinle yolu kesişen feminist teorisyenler erkek-insanın merkeze alındığı hümanist insan idealine yönelik eleştirilerle feminizmin sınırlarını genişleterek çeşitli türler arası ilişkileri de kapsayacak bir düşünme biçimi önerdiler ve önermeye devam ediyorlar. Feminist teorinin temel kavramları olan cinsiyet, beden, kimlik gibi konular bu perspektifle yeniden değerlendiriliyor ve kadın-erkek, insan-hayvan, doğa-kültür gibi ikiliklere dayanan düşünme biçimleri sorgulanıyor. *Feminist Tahayyül*'ün bu sayısında da feminizmin temel kavramlarını söz konusu ikiliklerin



ötesinde; hayvan çalışmaları, bitki çalışmaları, çoklu türler etnografisi, yeni materyalizm ve insan sonrası teorilerle ilişki içinde tartışmaya açan altı kıymetli makaleye yer veriyoruz.

İlk olarak Nihan Bozok'un "Çoklütürler Etnografisi İçin Feminist İzlekler" başlıklı makalesi, feminist perspektiflerin çoklütürler etnografisiyle kurduğu temasları ve bu yöntemin insan olmayanların karmaşık ve çok katmanlı yaşantılarını ele alış biçimlerini inceliyor. Bozok, türler arası karşılaşmalar ile ortaya çıkan ilişkilerin toplumsal cinsiyet, kimlik ve ekolojik adalet gibi temel feminist meselelerle nasıl iç içe geçtiğini ve bu alanlarda yeni anlayışlara nasıl kapı araladığını tartışıyor.

Çoktürlü ilişkileri edebiyat ve sanat alanında ele alan Ezgi Hamzaçebi'nin "Kırılğan Yaşam, Üretken Ölüm: Kuş Görülmez Fakat Sesi Ağaçtadır ve YerKuşAğı'nda Müşterek Hâller" başlıklı makalesi Eda Gecikmez'in sergisi ile Deniz Gezgin'in YerKuşAğı romanının kesişimlerini değerlendiriyor. Hamzaçebi, Gecikmez'in eserlerinde kullandığı imajların Gezgin'in romanında betimlenen dünyaları da çağırabileceğini vurguluyor ve her iki çalışmanın savaş ve avcılığın diline karşı şekillenen estetik alanlarda benzer bir duyguda ortaklaştıklarını tartışıyor. Yazar bu eserler aracılığıyla su seslerinin ve kanat gölgelerinin birbirine karıştığı estetik alanlarda varoluşun etik ve estetik boyutlarını inceliyor.

Bu sayıda insan sonrası tartışmaları sanat ile kesiştiren bir diğer yazı Didem Ermiş'in kaleminden "Posthümanist Çağda Feminist Sanat Kavrayışının Sınırlarını Genişletmek: Sanat ve İhtimam" başlığıyla yer alıyor. Yazıda Ermiş, insansonrası çağ olarak adlandırdığı dönemde bir sanat yapıtını feminist kılan özellikleri irdeleyerek, sanatçıların hem kendi çalışma malzemelerine hem de insan olmayan canlı ve cansız varlıklara gösterdiği ihtimam üzerinden bir tartışma yürütüyor. Ermiş, feminist sanatın sınırlarını genişleten ihtimam kavramının sanat yapıtının üretimi sırasında kadınlara atfedilen bakım emeğiyle olan ilişkisini de sorguluyor.

Bu sayıda ihtimam kavramına ilişkin hayvan çalışmaları alanından bir tartışma da Karun Çekem ve Mehmet Cem Kamözüt tarafından "Sahte İkilemleri Aşmak: İhtimam Etiği



Perspektifinden Hayvan Deneyleri ve Bilimsel İlerleme” başlığıyla kaleme alındı. Makale hayvan deneylerinin bilimsel ilerleme için zorunlu olduğu yönündeki yaygın inancın yanıltıcılığını tartışmaya açıyor. Bununla birlikte hayvanlarla feminist ihtimam etiği perspektifinden ilişki kurmanın tüm türler için birlikte yaşamı zenginleştiren bir bilimsel bilgi üretimine katkı sağlamasının yanı sıra metodolojik olarak da daha güvenilir sonuçlar verebileceğini vurguluyor. Yazarlar hayvanların nesne değil fail olduğu bir bilim pratiği için etik ikilemlerden kaçınmanın yollarını araştırıyor.

İnsandan ibaret olmayan dünyalar söz konusu olduğunda son yıllarda daha çok ilgi görsen de görece az çalışılmış olan konulardan birisi de bitkilerdir. Derya Avcı Dursun ve Gönül Karabolu'nun “Bitki Haklarının Tanınmasına Dair Açmazlar ve Açılımlar” başlıklı makalesi bu alana bitki haklarının negatif ve pozitif yönlerini ele alarak katkı sunuyor. Yazarlar bitki hakları için belirlenen iki temel ilkeyi “keyfi şiddetten ve topyekûn araçsallaştırmadan uzak olma hakkı” olarak belirleyerek bitkilerin haklarının insan ve hayvan haklarından farklılıklarını tartışmaya açıyor. Makale bitkilerin çevresel yıkımlar sırasında göz ardı edilen varlıklar olduğunun altını çizerken bu durumun bitki hakları bağlamında nasıl ele alınması gerektiğini sorguluyor.

Son olarak Ezgi Pehlivanlı'nın “Şeylerin Toplumsalı Mümkün Kılması Üzerine: Cam, Saat, Doğum Kontrol Hapı” başlıklı makalesi, toplumsal ilişkilerin nesnelere aracılığıyla şekillenme süreçlerini ve bu nesnelere sosyal tarih içindeki rolünü inceliyor. Yazar bilgi arkeolojisi ve Aktör-Ağ Teorisi'ni birleştirerek şeylerin toplumsalı mümkün kılan araçlar olarak nasıl işlev gördüğünü ve toplumsal cinsiyet,sınıf gibi dinamiklerin bu yöntemle nasıl analiz edilebileceğini ele alıyor. Cam, saat ve doğum kontrol hapı gibi gündelik nesnelere üzerinden yürütülen bu analiz; zaman algısı, cinsiyet rolleri ve üreme kontrolü gibi konular odağında farklı nesnelere bireylerin yaşam pratikleri ve toplumsal süreçler üzerindeki dönüştürücü failliğini ortaya koyuyor.



Araştırma makalelerinin yanı sıra çeşitli yazım türleri de bu sayıda insandan ibaret olmayan dünyamızdaki çokturlu ilişkilere dair önemli kavrayışlar sunuyor. Özlem Güçlü Giovanni Aloï'nin Christine ve Margaret Wertheim'in sanat projesi üzerine yaptığı "Kroşe Mercan Resifi" isimli söyleşinin çevirisiyle katkıda bulunuyor. Wertheim kardeşler projelerinde matematiksel formlar ve mercanlar arasındaki benzerliğe odaklanıyor. Kroşe Mercan Resifi doğanın karmaşık yapılarını sanatsal bir dilde ifade ederken aynı zamanda ekolojik tahribat konusuna dikkat çekme amacı da taşıyor. Proje sanatın matematik ve ekoloji ile kesiştiği ağları gösterirken doğanın korunması ve sürdürülebilirlik üzerine de derin düşünceler sunuyor.

H. Kiraz Özdoğan'ın "Tür Bazlı Olmayan Bir Araştırma Denemesi: Longo Maï'deki Deneyimlerimden Notlar" başlıklı araştırma notu Özdoğan'ın doktora saha çalışmasından yola çıkıyor. Yazar Longo Maï komününde insan dışındaki varlıklarla kurulan ilişkiler ve kolektif eko-tarım pratiklerini ele alıyor. Özdoğan, Longo Maï komününde ağaçlar ve hayvanlar gibi insan dışı varlıkların topluluk yaşamına nasıl entegre olduğunu inceliyor ve kendi önyargılarını sorgulama süreçlerini tartışmaya açıyor.

Kitap değerlendirmesi bölümünde Elif Demirkaya "Matsutakenin İzini Sürerken Artakalanların Hikâyelerini Toplamak: Dünyanın Sonundaki Mantar Kitabı Üzerine" başlığıyla, Anna Tsing'in geçtiğimiz yıl Türkçe'ye kazandırılan Dünyanın Sonundaki Mantar: Kapitalizmin Enkazlarında Yaşam İmkânı Üzerine adlı kitabını ele alıyor. Demirkaya, Tsing'in kitabındaki çokturlu karşılaşma hikâyeleriyle dolu anlatıları kendi kişisel deneyimleriyle harmanlayarak inceliyor. Tsing'in, kapitalizmin enkazlarında yaşamı mümkün kılmaya potansiyeline sahip olan matsutake mantarı üzerinden belirsizlikler içinde var olma ve hayatta kalma hikâyeleriyle bizi buluşturuyor. Kitap değerlendirmesi Tsing'in ileri sürdüğü "çoklu-türlü başkalarına ihtiyaç" kavramını ve bu bağlamda ekolojik ve toplumsal ilişkilerin nasıl dönüştürülebileceğini tartışıyor.



Sayıda Ezgi Burgan Kıyak'ın antropolog Steven Van Wolputte ile gerçekleştirdiği söyleşi “Düşünceyi Sömürgesizleştirmekten Çizim Antropolojisine: Steven Van Wolputte ile Çoktürlü Hikâyeler Anlatmak Üzerine Bir Söyleşi” başlığıyla yer alıyor. Söyleşide Van Wolputte sömürgeci düşünme biçimlerinden uzaklaşmak için araştırma sürecinde duyuşal ve duygulanımsal boyutlara özen göstermeyi denememiz gerektiğini vurguluyor ve çizim antropolojisinin insandan ibaret olmayan dünyaları anlamaya yardımcı olabilecek kapılar aralayabileceğini savunuyor. Tezek kokularından balina seslerine kadar birçok duyuyu harekete geçiren söyleşi, etnografik çizimin yalnızca farklı hikâyeler anlatmanın değil aynı zamanda hikâyeleri farklı şekilde anlatabilmenin araçlarından biri olabileceğini de gösteriyor.

Tez tanıtımı bölümünde Jülide Sezer “Direniş Südürmek Özgürlüğü İşlemek: Filistinliler ile Zeytin Ağaçları Arasındaki Köklü-Direniş-Yoldaşlık Bağı” başlıklı tezini tanıtıyor. Sezer, Filistin'deki zeytin ağaçlarının yerel halkın kültürel kimliğinde ve ekonomik yaşamında oynadığı merkezi rolü ve bu ağaçların yerleşimci sömürgeciliğe karşı direnişin sembolü haline gelişini ele alıyor. Metin zeytin ağaçlarının sadece tarımsal bir kaynak değil aynı zamanda direnişçi bir failliği temsil eden canlı varlıklar olarak görüldüğünü ortaya koyuyor. Sezer, zeytin ağaçlarının Filistinlilerin toplumsal hafızasında ve direniş mücadelelerinde oynadığı kritik rolü detaylandırarak bu ağaçların sömürgecilik karşıtı semboller olarak işlev gördüğünü savunuyor.

Son olarak Derya Bayraktaroğlu'nun “Eko-Paha Güncel Sanat ve Bohem Reddiye” adlı yazısı, sanat bölümünde yer alarak güncel sanatın sürdürülebilirlik konusundaki rolünü ve kapitalizme karşı duruşunu inceliyor. Bayraktaroğlu, sanatın muhalif potansiyelinin dönüşümünün sanatsal üretim ve tüketim pratiklerini nasıl etkilediğini sorguluyor. Yazı kapitalizmin sanatı araçsallaştırması ve bu süreçte sanatın eleştirel potansiyelini zayıflatması karşısında güncel sanatın ekolojik bilinç ve toplumsal değişim yaratma potansiyelini tartışmaya açan bir manifesto niteliği taşıyor.



Bu sayıyı insandan ibaret olmayan dünyamızda kurduğumuz çoktörlü ilişkileri güncel feminist tartışmalarla birlikte yeniden düşünmek için bir davet olarak tasarladık. Davetimiz çok geniş bir yazar ilgisiyle karşılık buldu. Bu ilgi Türkiye’de bu alanın çeşitli disiplinlerce daha fazla çalışılmasına yönelik bir arzu ve ihtiyacın var olduğuna işaret ediyor. İklim krizi, ekolojik yıkım ve toplumsal eşitsizliklerin gölgesinde insan dışındaki varlıklarla ilişkimizde bazen iç içe geçen sevgi, şiddet ve sömürü biçimlerini sorgulamak ve gezegeni paylaşan türler olarak birbirimizle daha derin bağlar kurmak bir ihtiyaç ve amaç olarak kendini gösteriyor. Bu amaca ortak olarak çalışmalarını bizimle paylaşan tüm yazarlara teşekkür ediyor, keyifli okumalar diliyoruz.